

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عنوان:

**تبیین عرصه های ایثارگری زنان در خانواده و راه های رسیدن به آن در
قرآن و روایات**

استاد راهنما:

مژگان ثابتی

نویسندگان:

عالیه سعادت، حمیده دهقانی، ملیحه زارع، زینب پوربافرانی، هاجر پوربافرانی

حوزه علمیه فاطمه الزهرا سلام الله علیها

استان اصفهان

شهرستان نایین

چکیده

زنان، به عنوان عضو مهمی از خانواده؛ نقش مهمی را در حیطه های خانوادگی برعهده دارند. دین مبین اسلام با نگاهی عدالت گرانه به بیان عرصه های ایثارگری زنان در محیط خانه پرداخته است.

زن می تواند به عنوان مادر و به عنوان همسر در حیطه خانوادگی با گذر از مرتبه انجام وظایف خود، حضوری فداکارانه و ایثارگرانه داشته باشد. عرصه های ایثارگری وی در محیط خانه؛ در اموری مانند: خانه داری، شوهرداری و نیز تربیت فرزند بروز می یابد.

در این مقاله؛ به تبیین عرصه های ایثارگرانه ی زن در امر خانه داری، همسر داری و فرزند پروری پرداخته شده و با بهره گیری از راهکارهای ارائه شده نظیر آراستگی منزل، نظافت و بهداشت، آشپزی، اطاعت از شوهر، احترام به همسر، تربیت عاطفی و دینی فرزند و... حضور فداکارانه زن را به اثبات می رساند .

واژگان کلیدی: ایثار، روایت، زن، عرصه، قرآن.

مقدمه

بحث از نحوه‌ی حضور زنان در خانواده و اجتماع و مسائل مربوط به آن؛ یکی از بحث‌های داغ در میان اندیشمندان مکاتب مختلف بوده است؛ که هر کدام نظرات مختلفی داشته‌اند. اسلام متناسب‌ترین نگاه را در این موضوع داشته است و با استناد به آیات و روایات، بر حضور زن در جایگاه همسری و مادری، تاکید اولیه دارد. این مقاله درصدد ارائه و تبیین حضور و ایفای نقش زنان در خانواده و نمایش آن به صورت حضوری ایثارگرانه است.

در متون اسلامی به نصوصی بر میخوریم که نشانگر جایگاه والای زن در خانواده است و وظیفه اصلی زن را در عرصه‌ی خانواده می‌داند. زن مسلمان در محیط خانواده به انجام وظایف محوله اکتفا نمی‌کند و در انجام این وظایف، حضوری همراه با از خودگذشتگی نشان می‌دهد. این مقاله به تبیین عرصه‌های ایثارگرانه‌ی زنان در خانواده می‌پردازد و با بررسی آیات و روایات در این باره نظر اسلام را بیان می‌کند.

در رابطه با حضور اجتماعی زنان از دیدگاه اسلام آثاری به رشته‌ی تحریر درآمده است که بعضی به نقش حضور ایثارگرانه زنان در جنگ‌های صدر اسلام و ابعاد آن اشاره دارند و بعضی به موضوعات مرتبط با بحث پرداخته‌اند، مثل؛ کتاب همگام با پیامبرص زنان صدر اسلام نوشته سیدمحمد بحرالعلوم و ترجمه‌ی محمدعلی امینی؛ سیمای زنان فد اکار صدر اسلام، تألیف سیدعلی اکبر صداقت؛ المجاهدات و المهاجرات و من نزل فیهنّ تشریع تألیف سامیه مفیسی. درباره‌ی حضور فعال اجتماعی زنان مقالاتی نوشته شده است: از جمله هدایتی (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان «نگاهی به نقش‌های متفاوت زنان در دفاع مقدس» انجام داد. نتایج این پژوهش حاکی از حضور فعال زنان ایران اسلامی در عرصه‌های رزمی دفاعی، پشتیبانی، امدادی، فرهنگی، تبلیغی و عاطفی و حفظ آثار و ارزشهای دفاع مقدس پس از جنگ می‌باشد. سیدی تبار (۱۳۹۷) حضور اجتماعی زنان از دیدگاه قرآن را مطالعه کرده است. در این پژوهش شرایط حضور زنان در عرصه اجتماعی از دیدگاه اسلام بحث و بررسی گردیده است. به نظر می‌رسد خط سیری که در این پژوهش به آن پرداخته می‌شود متفاوت با دیگر پژوهش‌ها است؛ و شاید بتواند بعضی از کاستی‌ها و پرسش‌های باقیمانده در این زمینه را پاسخ گو باشد زیرا در این پژوهش با توجه به نگرش دینی و اسلامی، عرصه‌های ایثارگری حضور زنان در محیط خانواده بررسی شده و راهکارهای این حضور از دیدگاه آیات و روایات نیز بررسی خواهد شد و به صرف بیان تاریخچه و نمونه‌های حضور زنان اکتفا نخواهد شد.

مفهوم شناسی

عرصه

معنای لغوی:

گشادگی میان سرایی که در آن بنا نباشد و گویند هر بقعه و زمینی که در آن بنا نباشد عرصه است.^۱

معنای اصطلاحی:

اصطلاحاً به معنای زمینه و محل بروز میدان و... می باشد؛ که در این مقاله معنای اصطلاحی کلمه ی عرصه را می توان زمینه ها و ساحت های بروز ایثارگری زنان از دیدگاه آیات و روایات دانست.^۲

ایثار

معنای لغوی:

واژه ی ایثار بر وزن (افعال) از ریشه (اث ر) به معنای مقدم داشتن دیگری بر خود است اما گاه در معنای وسیع تر به هرگونه ترجیح بین دو طرف گفته می شود.^۳

معنای اصطلاحی:

این مفهوم در اصطلاح به معنای مقدم شمردن دیگری بر خود در کسب سود و منفعتی یا پرهیز از ضرر و زیانی است که نهایت برادری و دوستی بین دو نفر را نشان می دهد.^۱

^۱ - علی اکبر دهخدا لغت نامه دهخدا جلد ۲۵ چاپ دهم تهران انتشارات دانشگاه تهران ۱۳۷۷ ذیل واژه عرصه.

^۲ فرج الله، خداپرستی، فرهنگ جامع واژگان مترادف و متضاد زبان فارسی، چاپ اول، شیراز، دانشنامه فارس، ۱۳۷۶ صفحه ۳۲۳.

^۳ - اسماعیل بن حماد، جوهری، الصحاح، محقق: احمد عبدالغفور عطار، ج ۲، چاپ اول، بیروت: داراللملایین، ۱۴۰۴ ه.ق، ص ۵۷۵.

تربیت کودک باید همه جانبه باشد. پرورش بعد عقلانی و شکوفا نمودن منطق و استدلال در فرزند یکی از مهم ترین و سخت ترین ابعاد تربیت است. اگر فرزند در پرتو منطق و عقل و خرد تربیت یافت، او می تواند درست بیندیشد، منطقی تصمیم بگیرد، از روی اندیشه رفتار کند و از دیدگاه های منطقی خود دفاع نماید. مادران در این حیطه نیاز به صبر و بردباری بسیار دارند تا بتوانند در تربیت عقلانی کودک موفق باشند. در این امر مادر در مواجهه با سئوالات متعدد فرزند و کنجکاو های وی باید همواره شکبیا بوده و با صبر و حلم با وی برخورد نموده ، پاسخ سئوال های کودک را در حد فهم او بدهد. صرف وقت بسیار در زمینه تربیت عقلانی فرزند نیز از دیگر سختی های این حوزه از تربیت می باشد. مادر برای پاسخ صحیح به سئوالات کودک نیاز مبرمی به مطالعه و بالا بردن آگاهی های خویش دارد. بدیهی است صرف وقت دلسوزانه، صبر و بردباری در مواجهه با سئوالات گاه بی پایان کودک و پاسخ های در حد فهم کودک نیاز به از خودگذشتگی و ایثار در راه ایفای این نقش سخت مادرانه دارد.

۶-۴ ایثار در تربیت جنسی

منظور از تربیت جنسی بستر سازی برای رشد متناسب و به دور از انحراف غریزه جنسی در کنار رشد متوازن سایر جنبه های جسمی و معنوی برای جلوگیری از لغزش و انحراف جنسی است.

پرورش و تربیت جنسی افراد در جامعه تنها از روش آموزش و روشنگری و ارائه اطلاعات صحیح به افراد میسر می باشد. چون بدیهی است که اعمال و گرایشات انسان در حیطه جنسی بر پایه آگاهی ها و اندیشه های وی شکل گرفته و نمودش را در حیطه رفتار بروز می دهد. به همین جهت مریبان بایستی زمینه را برای رشد متوازن، متعادل و به دور از انحراف جنسی با در نظر گرفتن و فراهم سازی شرایط فردی و اجتماعی ، فراهم سازند تا شخص با انتخاب خویش از لغزش های جنسی پرهیز نماید. آغاز حیات جنسی انسان را باید از نقطه شروع زندگی در این دنیا یعنی تولد دانست که از بدو امر شروع به رشد و نمو تدریجی نموده و بروز می یابد که مادر در این زمینه می تواند نقشی مهم داشته باشد و با انتخاب شیوه های صحیح تربیتی رشد و تربیت جنسی کودک خویش را همراه با افزایش معلومات دینی و اخلاقی میسر سازد.^۱

نسبت به پدر در خانواده ، نقش مادر در تربیت جنسی کودک بسیار مهم تر است چون آغاز تربیت جنسی کودک از کودکی و در کنار مادر است. با رسیدن فرزند به سن بلوغ شاید دیگر

^۱ حافظ ثابت، تربیت اسلامی (کتاب چهارم)، مقاله: تربیت جنسی در نهج البلاغه، ص ۵۹۵.

برای تربیت کودک در این زمینه دیر شده باشد و نتوان او را به مسیر صحیح بازگرداند. مادر از آوان کودکی باید محیط خانه را از هر گونه تحریک جنسی برای فرزندان خویش عاری سازد. رفتار حساب شده مادر در انتخاب نوع پوشش به ویژه در برابر فرزندان پسر در آستانه بلوغ بسیار حائز اهمیت می باشد. اتاق دختران و پسران حتی المقدور بایستی از یکدیگر جدا باشد و حداقل جدای بستر آنان لزوماً باید رعایت گردد که کنترل این امر بر عهده مادر می باشد.^۱

آنچه در این زمینه قابل ذکر است این است که مادر از سویی باید نقش همسری خویش و آراستگی خویش برای شوهر را در محیط خانه ایفا نماید هم در این بین برای پیشگیری از تحریک جنسی فرزندان، باید با ظرافت کامل عمل نماید که بین حقوق شوهر و فرزندان خویش جمع نماید. بدیهی است این تلاش هنرمندانه که گاهی نیز با گذشتن از حق خود همراه می گردد نیازمند وجود حس ایثارگری و فداکاری در مادر است که خوشبختانه غالب مادران از آن برخوردارند.

^۱همان.

نتیجه گیری

با بررسی آیات و روایاتی که به مبحث وظایف و عرصه‌های حضور زنان می‌پردازد حیطه‌های مختلفی را برای حضور خانوادگی زن می‌توان متصور شد. آنچه به عنوان اولین وظیفه زن در روایات بر آن تأکید فراوانی شده است حضور در محیط خانه برای ادای وظیفه همسر داری است تا جایی که جهاد زن خوب شوهر داری کردن بر شمرده شده است. زن در حیطه خانوادگی، در دو امر خانه داری و همسر داری می‌تواند جدای از حضور و ایفای وظایف خویش، حضوری تاثیرگذار و ایثارگرانه را نیز به منصفه ظهور برساند. می‌توان عرصه‌های ایثارگرانه ی زن در امر خانه داری را در جنبه‌های مختلف اقتصادی، بهداشتی و عاطفی دانست. بنابراین با دقت و روشن بینی مشاهده می‌شود زنی که در محیط خانه وظایف خانه داری را بدون هیچ چشم‌داشتی به انجام می‌رساند، نظافت می‌کند، آشپزی کرده و امور مربوط به خانه را انجام می‌دهد، در عین حال در امر تربیت فرزندان و پرورش روحی و جسمی آنان، با تمام عاطفه و صبر و بردباری عمل می‌نماید و از سلامتی شوهر و فرزندان خویش مراقبت می‌نماید؛ زنی است که به تمام معنا فداکارانه و ایثارگرانه از جان و سلامتی خود مایه می‌گذارد. مرتب ساختن خانه و رعایت نظافت و بهداشت، آشپزی خانگی با مواد سالم و تمیز و مهمان‌داری شایسته برای حفظ آبروی همسر راهکارهای زن برای وصول به ایثارگری در عرصه خانه داری است. زن فداکار با شوهر داری هنرمندانه، با خوش اخلاقی و احترام به شوهر از وی اطاعت می‌نماید و اظهار عشق و علاقه را همراه همیشگی شوهرش می‌نماید و رازهای وی را برملا نمی‌سازد. زن فداکار در تربیت فرزندانش به همه جنبه‌های تربیتی اعم از جسمی و روحی، دینی و عاطفی، اخلاقی و سیاسی پرداخته، می‌کوشد فرزندانی را با کمترین هزینه برای آینده جامعه تربیت می‌نماید.

زن مسلمان در عرصه اقتصاد خانواده نیز ایثارگرانه حضوری پررنگ دارد. با قناعت و پرهیز از تجمل طلبی، زمینه را بر ورود درآمد نامشروع برای تأمین هزینه‌ها می‌بندد. بر مخارج خانواده کنترل دارد و حتی المقدور از درآمد خانواده برای آینده پس انداز می‌نماید.

فهرست منابع:

- ۱- قرآن (۱۳۸۳)، مترجم: حسین انصاریان، قم: نشر اسوه.
- ۲- ابن اثیر، علی ابن محمد (۱۴۰۹ق)، اسد الغابه فی معرفه الصحابه، ج ۵، بیروت: دارالفکر.
- ۳- ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۷۶)، الامالی، تهران: کتابچی.
- ۴- ابن شهر آشوب، محمد بن علی (۱۴۳۱ق)، مناقب آل ابی طالب، ج ۳، قم: حیدریه.
- ۵- امینی، ابراهیم (۱۳۷۰)، آیین همسرداری، چ ۳۷، قم: نشر اسلامی، بازیابی شده از <https://www.gisoom.com>
- ۶- انصاری، عذرا، جلوه های رفتاری حضرت زهرا، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۵ش، ص ۲۰.
- ۷- حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۳ق)، وسائل الشیعه، محقق: عبدالرحیم ربانی، ج ۱۴، چ ۱، قم: آل البیت.
- حق جو، محمد حسین (۱۳۷۱ق)، آیین خانه داری، قم: نشر برگزیده، بازیابی شده از ۸- <https://ketabeqom.com>
- ۹- حکیمی، محمد (۱۳۷۸)، دفاع از حقوق زن، چ اول، مشهد: آستان قدس رضوی
- ۱۰- صادقی اردستانی، احمد (۱۳۸۹)، فاطمه الگوی زن مسلمان، قم: موسسه انتشاراتی امام عصر (عج).
- ۱۱- صفایی، سید حسن؛ امامی، اسدالله (۱۳۹۱)، حقوق خانواده، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۲- طبرسی، فضل بن الحسن، (۱۴۱۲ق)، مکارم الأخلاق، قم، الشریف الرضی.
- ۱۳- فیض کاشانی، محسن (۱۳۷۶)، محجۀ البیضاء، ج ۴، قم: نشر اسلامی.
- ۱۴- قمی، عباس (۱۳۹۳)، سفینه البحار و مدینه الحکم و آلائها، مترجم: هادی صلواتی، ج ۱، قم: نشر اوج علم.
- ۱۵- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۹۳) «ب»، فروع کافی، مترجم: محمدحسین رحیمان، ج ۵، چ اول، تهران: بعثت.

- ۱۶- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۲۹ق) «الف»، الکافی، محقق: دارالحديث، ج ۵، چ اول، قم: انتشارات دارالحديث.
- ۱۷- المتقى الهندی (۱۴۱۹)، كنز العمال، ج ۱۰، بيروت، دارالكتب العلميه ۷.
- ۱۸- مجلسی، محمد باقر (۱۳۶۲ق)، بحار الانوار، محقق: سيد جواد علوی، تهران: دارالكتب اسلاميه.
- ۱۹- مشکینی، علی (۱۳۹۲)، ازدواج در اسلام، مترجم: احمد جنتی، قم: مؤسسه دار الحديث
- ۲۰- مطهری، مرتضی (۱۳۶۹)، نظام حقوق زن در اسلام، چهاردهم، تهران: صدرا.
- ۲۱- ملک محمودی، امیر (۱۳۸۷)، «وظایف زن نسبت به شوهر»، راسخون.
- ۲۲- موسوی خمینی، روح الله (۱۳۹۲)، تحریر الوسیله، ج ۲، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار.
- نوری طبرسی، حسین بن محمد (۱۴۰۸ق)، مستدرک الوسائل، ج ۱۴، بيروت: آل البيت ۲۳-
- ۲۴- النعمان المغربي (۱۳۸۳ ق)، دعائم الإسلام، ج ۲، دارالمعارف .
- ۲۵- یوسفیان، نعمت الله (۱۳۹۶). مدیریت در خانه و خانواده، تهران: عقیدتی سپاه پاسداران.